

Che'j tyi' ja'bil 1994 ji'ni Junmojt yumulob tyi' pejty'elel pa'nimil ts'ij ty'ejmpayob i bu (Asamblea General de las Naciones Unidas) che'j tyi' bolomp'ejl ts'ijc che'j tyi' agosto (9 de agosto) ts'aj ts'ijctyesujñtyi' ji'ni ñuc bu ty'añ, cha'añ ji'ñuch ñuc bu i q'uijñ tyi' pejtyelel pa'nimil cha'añ i weñlel ji'ni indigenajob. (Día Internacional de los Pueblos Indígenas del Mundo). Añ c'ajbul i sujmllel cha'añ tsa'j mejli ili ñuc bu juñ, cha'añ mi ty'ajob i weñlel ji'ni p'ujmp'ujñobu tyi' pejtyelel pa'nimil, ji'ni juñ, ñuc i c'ujñibal ji'ñuch cha'añ ma'añix mi' chujñ ujty'el ji'ni tyij'clujñty'el tyi' tyojlel ji'ni indigenajob. Ji'ni junmojt bu ji'ni yumulob tyi' pejtyelel pa'nimil woli i yujq'uejñob i ñuclel ji'ni indigenajob, yic'oty mi' ts'ijctyesañob cha'añ yom mi' tyajob i weñlel, cha'añ ma'ñic mi' ch'ujñ chilbentyelob i lum tsa'j bu i cuybeyob ji'ni i ñojtye'elob, cha'añ ma'añic mi' ch'ujñ tyajob i ts'ajlentyel baq'ui jach mi' ch'ujmtyilob, come ji'ni i ñojtye'elob wen wocol tsi' i ñujsayob q'uijñ ila tyi' pa'nimil.

Tyi' pejty'elel i ñuclel, ili ñuc bu q'uijñ tsa'j bu chajpuntyi' cha'añ i q'uijñilel ji'ni indigenajob ji'ñuch i ty'ejchibal ji'ni e'tyel. Ji'ni ts'ijib bu tyañ mi' yul cha'añ mi' ty'ajob i weñlel yic'oty cha'añ mi' lac c'ujñ bajche' yom mi' lac coltyan pejty'elel ji'ni indigenajob. Ji'ni ts'ijib bu juñ mi' yul cha'añ ji'ni yumulob yom i mi' tyojesan majlel ji'ni i lumal yic'oty cha'an mi' i yuq'uejñ i tyajob i weñlel ya' baqui mi' ch'ujmtyulob ji'ni indigenajob. Añix chajc'ajl jab woli tyi' ña'jty'iñty'el, ji'ni yumulob yic'oty ji'ni junmojty indigenajob yom mi' comob i ty'añ cha'añ mi' ty'ajob i comol weñlel cha'añ ma'añic mi' chujñ ochel wocol che'j bajche' tsa'j ujtyi' tyi' wajali. Yom mi' comol tyejmob i ty'añ ji'ni yumulob yic'oty ji'ni indigenajob cha'añ mi' q'uejlob tyi' ñuc ji'ni ts'ijib bu ty'añ tsa'jbu mejli cha'añ mi' mejlel tyi' c'ujñel cha'añ mi' i tyajob i weñlel ji'ni indigenajob tyi' pejty'elel pa'nimil.

Che'j tyi' ji'ni jo'jbaj'c yic'oty i waxucp'ejl jab (2008) ji'ñuch i ja'bilel ji'ni pejty'elel mu' bu i chajleñob yan ty'ac bu ty'añ, Ili ñuc bu q'uijñ, ji'ñuch cha'añ mi' lac' c'ujñ bajchej yilal mi' ñujjsañob q'uijñ ji'ni indigenajob tyi' pejty'elel pa'nimil, yic'oty cha'añ mi' lac q'uejl tyi' ñuc pejty'elel ji'ni i wocol tyi' jujumpejl q'uijñ, yic'oty bajche woli i sajtyel majlel i ty'añ tyi' pejty'elelob. Ji'ni i ty'añob wolix i q'uejxty'uyel majlel tyi' jujumpejl q'uijñ, che'j ja'el wolix i sajtyel majlel ji'ni ñuclelob i ña'jtyibal. Ji'ni cha'añ mic' sujbeñob pejty'elel ji'ni yumulob tyi' pa'nimil, yic'oty indigenajob, ba mi' ty'ejmpañob i bu pejty'elel yumulob tyi' pa'nimil yic'oty pejty'elel mu' bu i chajleñob ji'ni e'tyel cha'añ i wejñlel ji'ni p'ujmjp'ujñob bu tyi' pa'nimil cha'añ yom mi' lac coltyañob cha'añ ma'añic mi' sajtyel ji'ni i ty'añob pejty'elel yujilob bu ty'añ tyi' chajp, yom mi' lac c'ujñty'añ ili ñuclel lac lumal cha'añ mi' mejlel i coltyañob i bu ji'ni xwi'il colelob tyi' pejty'elel ora.

Ban Kin-moon, Secretario de las Naciones Unidas
Ji'ñuch tsa'j bu i yulu che tyi' Q'uijñilel i ñuclel pejtyelel ji'ni indigenajob tyi' pa'nimil,
Jo'bjaj'c yic'oty i waxucp'ejl jab (2008)